

Комерційні банки. Абсорбція «гарячих грошей» через строкові депозитні програми, поширення цільового кредитування, формування флагманської ролі державних банків у формуванні трендів ринку банківських послуг.

Уряд. Подолання інформаційних асиметрій на ринках, захист добросовісної конкуренції, сприяння розвитку торговельної логістики, проведення конкурентної політики, сприяння енергоефективності та енергозбереженню.

Бізнес. Удосконалення менеджменту відповідно до викликів, поліпшення логістики ринків, впровадження інновацій для підвищення адаптивності бізнесу.

Органи місцевого самоврядування. Зниження вартості доступу до місцевих ресурсів, підтримка «останньої милі», сприяння місцевому бізнесу.

Громадські організації та бізнес-асоціації. Забезпечення публічного ринкового нагляду, поширення ринкової інформації, сприяння раціональній поведінці бізнесу та споживачів.

Фізичні особи. Відповідальне споживання, раціональна поведінка на ринку, адаптація до глобальних викликів.

Впровадження принципів антиінфляційного партнерства вимагатиме також низки організаційних кроків, серед яких:

- імплементація антиінфляційних цілей до національних стратегій;
- імплементація антиінфляційних цілей і завдань до стратегічного порядку денного партнерів;
- унормування алгоритмів дій партнерів для досягнення антиінфляційних цілей;
- залучення міжнародної допомоги для зміцнення адаптаційної спроможності партнерів до викликів неконвенційної інфляції.

Важливо враховувати, що протидія неконвенційній інфляції наразі є спільним завданням для переважної більшості країн світу, а отже – має стати одним з предметів взаємної зацікавленості щодо взаємодії України із зарубіжними партнерами, зокрема – країнами ЄС.

Література

1. Stiglitz J. *How Not to Fight Inflation* / Project Syndicate : website. URL: <https://www.project-syndicate.org/commentary/us-inflation-fed-interest-rates-high-costs-dubious-benefits-by-joseph-e-stiglitz-2023-01> (date of access: 21.03.2023).
2. Kammer A. The price to pay: How to rein in inflation?. *Central bank and government perspectives IMF-World Bank Constituency Meeting*, Sarajevo, Bosnia and Herzegovina. September 15, 2022. URL: <https://www.imf.org/en/News/Articles/2022/09/14/sp091522-alfred-kammer-keynote-address-at-the-IMF-WBG-constituency-meeting> (date of access: 21.03.2023).
3. Schmidt-Hebbel K., Carrasco M. The Past and Future of Inflation Targeting. *Central Bank of Brazil Seminars*, April 2016. URL: https://www.researchgate.net/profile/Klaus-Schmidt-Hebbel/publication/310808160_The_Past_and_Future_of_Inflation_Targeting_Implications_for_Emerging-Market_and_Developing_Economies.pdf (date of access: 21.03.2023).
4. *Strategy* / European Central Bank : website. URL: <https://www.ecb.europa.eu/mopo/strategy/html/index.en.html> (date of access: 21.03.2023).

УДК 339.137.2

Жданова Людмила Леонідівна

д. е. н., професор кафедри загальної економічної теорії та економічної політики,
Одеський національний економічний університет (Україна)

ВИСОКОТЕХНОЛОГІЧНИЙ СЕКТОР СУЧАСНОЇ ЕКОНОМІКИ: ТЕОРІЯ ТА МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ

JEL classification: E230; O330; O340

Високотехнологічний сектор економіки явище неоднорідне. Він поєднує ідеологічну і матеріальну сфери суспільства, а саме – науку та економіку. В сучасних умовах науково-технічного прогресу наука значною мірою вийшла за межі власної ідеології, духовної діяльності та органічно об'єднує, інтегрує фундаментальні та прикладні дослідження і матеріальні умови і засоби їх перевірки та здійснення, втілення у речові об'єкти. Ці об'єкти, народжені у результаті перевірки та

підтвердження наукових концепцій, створюються у єдиному екземплярі, як унікальні витвори науки та майстерності фахівців, що надали уявленням матеріальне втілення. Виготовлення їх у масовому масштабі – це вже завдання промисловості, яка, у свою чергу, для виробництва таких нових об'єктів, створених фундаментальними та прикладними науковими дослідженнями та розробками, потребує розвиненої матеріально-технічної та технологічної бази.

Наведене уявлення абстрактне та характеризує високотехнологічний сектор «взагалі», тобто з точки зору продуктивних сил. Проте, ідеологічна і матеріальна сфери суспільства існують і функціонують саме у суспільстві, тобто за законами того або іншого суспільства. І якщо наука як сфера власне духовної діяльності людини підпорядкована прагненню людини до пізнання, то наука як сфера діяльності суспільства, підпорядкована законам суспільства. Зрозуміло, що в науці, як сфері суспільства, діють люди, проте діють вони там як носії суспільних відносин. Сьогодні світове суспільство з точки зору формаційного підходу – це капіталістичне суспільство. Виробництво в такій економіці здійснює капітал. Відтак, суспільні відносини у цілому, у тому числі й економічні відносини – це відносини капіталу. Проте, які саме відносини властиві високотехнологічному сектору економіки, який об'єднує науку і низку галузей промисловості? Який метод його аналізу дозволить не втратити сутність, не підмінити дослідження на рівні суспільних економічних відносин дослідженням на рівні продуктивних сил і, навіть, на рівні окремої людини – на рівні науковця-вченого?

Інакше кажучи, як виокремити теоретично припустимі рівні абстрагування при дослідженні високотехнологічного сектору та прослідкувати розвиток категорій, що віддзеркалюють цей сектор по ступенях руху від абстрактного розуміння його сутності до конкретних форм прояву і функціонування? Цілком логічне, відштовхуючись від розуміння сучасної економіки як капіталістичної, трактувати її як товарну. Проте, погоджуючись з таким розумінням, необхідно поставити питання про висхідну категорію сучасної капіталістичної товарної економіки. У загальній формі на це питання вже надана відповідь у «Капіталі» К. Маркса. Висхідною категорією товарної економіки взагалі, у тому числі й на капіталістичному рівні її розвитку, є товар. І, як видно з логіки його дослідження у першому томі «Капіталу», йдеться про товар, вироблений як у простому товарному виробництві, так і в капіталістичному. Для логіки «Капіталу» було важливо показати генетичну, і тому – видиму єдність цих двох товарів при сутнісній їх розбіжності.

Товар як продукт простого товарного виробництва виробляється працею, товар як продукт капіталістичного товарного виробництва виробляється капіталом. Капіталом як цілісністю, змінним у єдності з постійним. За цим виробництвом прихована праця – жива та уречевлена, але діяти ця праця може лише у складі капіталу. При дослідженні висхідної категорії праця цікавить дослідника не сама по собі, мова йде про працю, що виробляє товар, про працю товаровиробника.

На рівні дослідження товару, виробленого капіталом, постає питання про вартість товару і суспільно необхідні витрати праці (СНВП), що її визначають. Для ремісництва, для простого товаровиробника, не включеного до конкурентних ринків, суспільно необхідні витрати праці не існують. Витрати праці – так, існують, але ж це – індивідуальна приватна праця і обмін, коли він ще не став масовим, здійснюється на основі зіставлення корисності товарів для товаровласників, що беруть участь в обміні, а не на основі зіставлення витрат суспільно необхідної праці, хоча приблизні витрати конкретної праці у таких випадках відомі, вони відкриті для стороннього спостерігача і за певних умов беруться до уваги. Зростання масштабів виробництва однотипних товарів і конкуренція між ними породжують проблему суспільно необхідних витрат праці. А таке зростання масштабів виробництва і перетворення ринків у конкурентні створює капітал. Лише коли вироблені ремісництвом товари вступають у конкурентну боротьбу з товарами, виробленими капіталом, тоді й для ремісника, простого товарного виробника, суспільно необхідні витрати праці стають значимими.

У результаті промислової революції і формування машинного виробництва відбувається реальне підпорядкування праці капіталу, і товари, вироблені простим товарним виробництвом, стають незначною часткою у конкурентному полі розвиненої економіки, а з ними витісняється і простий товаровиробник. Первинною виробничою ланкою, що поставляє товари на ринок, стає капіталістичне організований виробник – підприємство, корпорація. Таким чином, висхідною категорією дослідження сучасного виробництва має бути вже не товар «взагалі», а товар, вироблений капіталом, тобто капіталістичним підприємством, або, кажучи категоріями мікроекономіки, товар, вироблений фірмою. Відтак постає питання: як досліджувати працю, що виробляє товари на цій первинній виробничій ланці – як працю товаровиробника взагалі, чи як найману працю? Відповідь цілком очевидна, бо центральним питанням такого дослідження мають стати не прості моменти процесу праці, не суспільно необхідні витрати праці, які вже досліджено, а процес праці як процес створення і збільшення вартості. Завдання наданого дослідження полягає у тому, щоб пояснити, як

саме процес створення і збільшення вартості здійснює не «наймана праця взагалі», а наймана праця у високотехнологічному секторі сучасного виробництва.

Розуміння сутності високотехнологічного сектору і виявлення тенденцій його розвитку потребує розділення продуктів високотехнологічного сектору за критерієм об'єкту продажу: матеріалізовані у товари як продукти індустріального виробництва визначених Світовим банком галузей промисловості [1, с. 277], і матеріалізовані у інноваційні розробки, які є продуктами інтелектуального (інноваційного, інформаційного) виробництва сектору НДДКР, тобто уявляють собою інтелектуальну власність [2, с. 8–9].

За цим критерієм на ринку високотехнологічних товарів чітко виокремлюються два підрозділи, які зафіксовані й статистикою. Один з них, назвемо його підрозділ А, уявляє собою вироблення науково-технічної та культурно-розважальної інформації і втілення її у юридичні документи (патенти та ін.), що закріплюють право інтелектуальної власності фізичної або юридичної особи на цю інформацію. Саме на основі купівлі цих документів (патентів і ін.) можливо легально організувати виробництво товарів, які матеріалізують інтелектуальні досягнення НТР, мистецтва та культури. Проте, таке виробництво – це вже другий підрозділ високотехнологічного сектору. Назвемо його підрозділ Б. Функціонування цих двох підрозділів побудовано по-різному. У сучасних умовах частина підрозділу А, яка пов'язана з виробленням науково-технічної інформації, потребує розвиненої матеріальної бази, необхідної для здійснення науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт, тобто лабораторій, технопарків, технополісів й т. і.; фахівців та науковців високого рівня підготовки; відповідної освіти. Інвестиції у цей підрозділ дуже масштабні і характеризуються високим ступенем невизначеності й ризику. Коли науково-технічна інформація розроблена і поступає на ринок у якості товару (об'єкту інтелектуальної власності), виникають питання: хто купить цей товар та за яку ціну; чи будуть існувати у продавця такого товару конкуренти; чи будуть існувати у покупця такого товару конкуренти? В різних галузях сектору створення науково-технічної інформації у товарній формі ситуації з конкуренцією і ціноутворенням можуть розрізнятися, але самі умови виробництва роблять виробників науково-технічної інформації монополістами. Ціни такої інформації є монопольними, а сам підрозділ А є різновидом ринку монополістичної конкуренції.

Інакше функціонує підрозділ Б, де здійснюється виробництво товарів, які матеріалізують інформацію з документів – об'єктів інтелектуальної власності – у фізичну, предметну форму. У цьому підрозділі виробництво розгортає промисловий капітал, причому лише тоді, коли зрозуміло обсяг попиту і ємність відповідного ринку. Такий ринок теж є монопольним, конкретний різновид якого може бути як чистою монополією, так і олігополією або монополістичною конкуренцією.

Таким чином, дослідження високотехнологічного сектору сучасної економіки, з огляду на його структуру та зв'язки між його структурними частинами, а також на об'єкт продажу, дозволяє дійти висновку про його монополістичну природу.

Література

1. Щербак А. В. Високотехнологічне виробництво в Україні і Одеській області : стан та тенденції. *Вісник соціально-економічних досліджень* : зб. наук. праць. 2015. № 1 (56). С. 276–280.
2. Жданова Л. Л. Високотехнологічний сектор світової економіки у глобальній конкуренції. *Науковий вісник Одеського національного економічного університету* : зб. наук. праць. 2022. № 11-12 (300-301). С. 7–13.